

UDC (УДК) 342.7-049.5](477): 355.48 (470+57):477)«2014/...»

Ряшко Олена Василівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу і криміналістики
Львівського державного університету внутрішніх справ
e-mail: olena_ryashko@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-5550-5223

Коваль Ігор Мирославович,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та філософії права
Навчально-наукового Інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»
e-mail: kim201@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-5332-6958

Коваль Марія Мирославівна,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права і процесу
Навчально-наукового Інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»
e-mail: kovalmr@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-1830-7003

ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ В УМОВАХ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Анотація. Серед проблем, які актуальні для України, – агресивна політика російського державного керівництва проти нашої країни, сутність якої полягає у тотальному руйнуванні економічної, соціальної структури суспільства, матеріально-технічної та цивільної інфраструктури України, знищення її військово-економічного потенціалу, а в перспективі анексії її території й ліквідації як суверенної незалежної держави.

Виборовши незалежність у складних політико-економічних, соціальних умовах, Україна розбудовує демократичну, незалежну соціальну державу. Виконання цієї важливої місії є актуальним, оскільки Україна проводить миролюбну цілеспрямовану політику щодо входження до єдиного правового простору розвинутих країн світу. Після проголошення незалежності України і її орієнтації на європейські демократичні, політико-правові, економічні, соціальні цінності, прагнення входження в ЄС та НАТО російське керівництво сприйняло як чинник, що може негативно вплинути на великодержавну стратегічну політику Кремля, в якій важливе місце посідає месіанська роль спасіння цивілізації під егідою великої і неподільної Росії. Країни, які не підтримують ці ідеї або відкрито їх відкидають, кремлівське керівництво зараховує до ворожих, з якими слід вести боротьбу у всіх напрямках.

Агресивне вторгнення Російської Федерації на законну територію України на практиці призвело до порушення її територіальної цілісності і суверенітету. Захопивши Крим, вона розпочала активну діяльність особливо в Донецькій і Луганській областях, щоб від'єднати ці законні території від України. Всі ці антиукраїнські дії з боку агресора спрямовані на створення і функціонування на території України незаконних воєнізованих збройних формувань та намагання використати в інтересах своєї геополітичної стратегії. З цією метою почали так звану «гібридну війну». В умовах порушення територіальної цілісності та державного суверенітету порушені права та безпека десятків сотень і тисяч людей.

Зауважимо, що більшість населення Сходу України, яке перебуває на території воєнних дій, позбавлено всіх прав людини, насамперед права на життя. Боячись за своє життя, люди змушені залишати власні будинки, свою господарку й тікати в інші області України. Потік біженців постійно зростає, на жаль, кількість загиблих і воїнів АТО, що захищають Батьківщину, і цивільного населення в зоні АТО постійно збільшується. В умовах бойових дій агресивного вторгнення і розв'язання «гібридної війни» перед Україною постала важлива проблема захисту своєї незалежності, суверенітету, демократичних і національних цінностей, і насамперед захист безпеки людини і громадянина. У цьому аспекті на державу лягає велика відповідальність щодо захисту прав і безпеки кожної людини і громадянина.

Ключові поняття: Україна, держава, політика, право, безпека, закон, людина, агресія, злочин, війна.

Ryashko Olena,

Candidate of Law,
Associate Professor, Department
of Criminal Procedure and Criminology
Lviv State University of Internal Affairs
e-mail: olena_ryashko@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-5550-5223

Koval Igor,

Candidate of Law, Associate Professor,
Department of Theory and Philosophy of Law
Institute of Law and Psychology of the
National University «Lviv Polytechnic»
e-mail: kim201@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-5332-6958

Koval Maria,

Candidate of Law, Associate Professor of the
Department of Criminal Law and Processes
Institute of Law and Psychology of the
National University «Lviv Polytechnic»
e-mail: kovalmr@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-1830-7003

PROBLEM OF PROTECTING HUMAN RIGHTS AND SECURITY IN THE CONDITIONS OF AGGRESSION OF RUSSIAN FEDERATION AGAINST UKRAINE

Abstract. The aggressive policy of Russian state leadership against our country, the essence of which is the total destruction of the economic, social structure of the society, logistical and civil infrastructure of Ukraine, the damage of its military-economic potential, and in the long run annexation of its territory and elimination of it as a sovereign independent state is among problems that are now extremely relevant for Ukraine.

By winning the independence in complicated political, economic, social conditions, Ukraine is building a democratic, independent social state. The implementation of this important mission is particularly urgent since Ukraine pursues a peaceful, purposeful policy for joining a single legal framework of the developed countries of the world. After the proclamation of Ukraine's independence and its orientation towards European democratic, political, legal, economic and social values, aspirations for joining the EU and NATO, Russian policymakers perceived this as a factor that could negatively affect the Kremlin's great-power strategic policy, in which the messianic role of salvation of civilization under the auspices of great and indivisible Russia occupies an important place. The countries that do not support these ideas or openly reject them are considered by the Kremlin leadership as hostile ones, which should be fought against in all directions.

The aggressive invasion of Russia into the legal territory of Ukraine has led in practice to infringement of its territorial integrity and sovereignty. Having seized Crimea, Russia started active actions, especially in Donetsk and Luhansk regions, in order to separate these legal territories from Ukraine. All these anti-Ukrainian actions of the aggressor are aimed at the creation and functioning of illegitimate paramilitary armed groups on the territory of Ukraine and attempts to use them in the interests of Russia's geopolitical strategy. The so-called «hybrid war» was triggered off with this purpose. In the conditions of infringement of territorial integrity and state sovereignty, the rights and security of tens of hundreds and thousands of people have been violated.

It should be noted that the majority of the population of eastern Ukraine, staying in the territory of hostilities, is deprived of all human rights, first of all, the right to life. Fearing for their lives, people are forced to leave their homes, their households, and run away to other regions of Ukraine. The flow of refugees is steadily increasing, and, unfortunately, the number of deaths of both ATO soldiers protecting the Motherland, and the civilian population in the ATO area is also constantly growing. In the context of the military actions due to Russia's aggressive invasion and the start of the «hybrid war», an important problem for Ukraine is the protection of its independence, sovereignty, democratic and national values, and, above all, the protection of human and citizen safety. In this aspect, the state has a great responsibility to protect the rights and security of every individual and citizen.

Key concepts: Ukraine, state, politics, right, security, law, person, aggression, crime, war.

Вступ

Результатом агресивної політики Російської Федерації проти України є анексія Автономної Республіки Крим і приєднання її до Росії, що є грубим порушенням міжнародного права. Політичне керівництво Росії теоретично, організаційно створило на території сходу України спеціальні підрозділи з метою ведення так званої «гібридної війни». Серйозну небезпеку для суспільства і окремої людини представляє сучасний тероризм у зоні АТО і пов'язаний із ним сепаратизм.

Російське військово-політичне керівництво проводить активну підготовку, озброює, щедро фінансує сепаратистсько-терористичні угруповання, що є злочинними формуваннями, які на території суверенної України вчиняють злочини проти цивільного населення, і тим самим демонструють відкриту неповагу до прав і свобод людини, її честі та гідності. На совісті кремлівських керівників тисячі загиблих, калік, а також тих, які страждають на нервово-психічні та інші захворювання. Більшість країн світу осудили політичну діяльність Російської Федерації і навпаки, Україну підтримують, насамперед, найрозвинутіші демократичні держави в її боротьбі з окупацією.

Боротьба України з агресором є справедливою і законною, а політика Російської Федерації проти України є антиправовою, антигуманною та злочинною і ті, які її провадять мають бути притягнуті до відповідальності й постати перед Міжнародним судом.

У боротьбі з агресором високий героїзм, патріотизм, мужність виявляють воїни Збройних Сил, а також патріоти-громадяни, що захищають свою Батьківщину.

У складній політико-економічній, соціальній, морально-психологічній ситуації опинилась Україна на початку нового 2019 року. Починаючи з 2014 року наша держава веде складну виснажливу боротьбу з Російською Федерацією, яка порушила всі норми міжнародного права, розпочала реалізацію своєї агресивної політики проти України, що вилилась в анексію Криму та м. Севастополь і окупацією на сході Донецької та Луганської областей. Це наслідок цілеспрямованого підпорядкування України російській політико-економічній стратегії. Створення політичних, економічних, ідеологічних морально-психологічних бар'єрів щодо недопущення входження в ЄС та НАТО.

Із цією метою РФ без оголошення війни розпочала широкомасштабну військово-стратегічну операцію так звану «гібридну війну», це військовий полігон, на якому Кремль демонструє свою військову могутність. Тим самим на прикладі України погрожує іншим держа-

вам агресивним вторгненням на їх території. Бойові дії на сході України, на думку Кремля, є найбільш придатною зоною тактико-стратегічної підготовки особового складу всіх родів і видів військ щодо їх боєздатності, а також випробування в умовах бойових дій можливостей сучасної техніки та озброєння.

За всі роки незалежності України з боку Російської Федерації щодо України проводилась і проводиться політика дискримінації, відкритої ворожості, міжнародного приниження нашої держави, а в результаті відкрита агресія.

У цих складних політико-економічних, соціальних умовах перед Україною постала актуальна проблема захисту своєї незалежності та суверенітету, в якому головну роль відіграє безпека її громадян. «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1]. Ґрунтуючись на цьому важливому положенні Основного Закону, в Україні прийнято пакет нормативно-правових актів спрямованих щодо забезпечення національної безпеки і насамперед безпеки людини в державі [2].

Потрібно наголосити, що від стану національної безпеки безпосередньо залежать права і безпека окремого індивіда.

Аналіз останніх досліджень показує, що Україна опинилась у дуже складному не тільки соціально-економічному, але й у військово-політичному і стратегічному стані в необхідності вести боротьбу з агресором за незалежність і суверенітет. У цьому аспекті перед нашою державою постає важлива проблема реалізації доктрини національної безпеки, та формування сучасної наукової ідеології політико-правового, морально-психологічного захисту суспільства, держави і окремої людини від агресії.

Методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку національної безпеки досліджували вітчизняні вчені В. Білоус, В. Горбулін, М. Коваль, В. Ліпкан, Н. Нижник, Г. Ситник, І. Семашко та ін.

Серед вітчизняних учених, які аналізували проблеми забезпечення безпеки України, роль і місце її доктрини та силових структур, є такі: В. Антонов, В. Горбулін, Є. Гусарев, У. Данільян, О. Дзьобаня, О. Кузьмук, В. Ліпкан, В. Погорілко, Г. Ситник, Н. Ніжник, Г. Новицький, З. Чуйко, О. Чуваков, В. Шкідченко, Л. Якубова та ін.

Проблема агресивної сутності політики і практики Російської Федерації, а також «гібридної війни» є в центрі уваги В. Борзенка, К. Гречина, Л. Волкотруба, О. Воловича, І. Руценка, С. Сидоренка, В. Ляковського та ін.

Ці та інші дослідники зробили значний внесок в аналіз проблеми ролі та місця національної безпеки України в сучасних умовах, однак нині проблема безпеки людини з боку держави недостатньо висвітлена. Тому в умовах російсько-української війни є нагальна потреба в додатковому дослідженні стану безпеки та її впливу щодо захисту прав і свобод людини.

Метою пропонованої статті є роль і місце держави в забезпеченні прав і безпеки людини в умовах російської агресії, розроблення відповідних рекомендацій щодо подальшого забезпечення прав і безпеки людини в сучасних складних умовах державотворення в Україні в умовах агресії.

1. Агресивна сутність політики Російської Федерації як загроза національній безпеці суспільства і людини в Україні

Курс на проголошення України на розбудову незалежної демократичної суверенної, соціальної держави, її орієнтація на соціально-духовні, правові, економічні та культурно-духовні цінності Заходу, визвали серед шовіністично-націоналістичних політичних і військових кіл Росії відкриту негативну реакцію. Її початком стала так звана «газова війна», сутність якої полягала в тому, щоб прив'язати Україну до своїх політико-економічних та військово-стратегічних інтересів.

Україна в своїй зовнішньополітичній діяльності прагнула створення нормальних добросусідських відношень із РФ. Вона виступила ініціатором підготовки нормативно-правового акту на базі якого можна було б розвивати співробітництво в багатьох напрямках із Росією. Нагадаємо, що 31 травня 1997 року підписаний «Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Росією». Цей документ започаткував встановлення цивілізованих міждержавних взаємин між обома країнами. Підписаний, ратифікований Державною Думою й схвалений радою Російської Федерації договір проголошував: «Високі договірні Сторони відповідно до положень Статуту ООН, – заключного акту Наради з безпеки і співробітництва в Європі поважають територіальну цілісність одна одної і підтверджують непорушність існуючих між ним кордонів» [3, с. 427]. Вкажемо й на те, що принцип територіальної цілісності та непорушності кордонів сформульовано у Заключному акті НБСЄ 1975 р., де, зокрема, наголошується, що «держави-учасниці розглядають як непорушні всі кордони одна одної, так і кордони всіх держав у Європі, і тому вони будуть утримуватись зараз і в майбутньому від будь-яких зазіхань на ці кордони» [4, с. 96]. Україна у своїй політико-правовій діяльності

суворо дотримується всіх актів міжнародного права. Наша держава буквально з дня проголошення уклала угоду зі всіма державами-сусідами про режим взаємного кордону і про розвиток мирної співпраці на кордонах.

Після приходу до влади В. Путіна взято курс на «приручення» України, без якої, як зазначав на початку 90-х рр. американський політолог Збігнев Бжезінський «восстановление имперского величия» Росії неможливе. На державному рівні російське керівництво почало формувати образ України як держави, якої насправді не існує (*failedstate*) і ненадійного партнера, з яким ліпше не мати справи. З цією метою російське керівництво оголосило Україні «газову війну» в 2006 і 2009 роках, а також провокації в Криму зі захопленням об'єктів берегової інфраструктури силами Чорноморського флоту, вмілу дискредитацію української дійсності російськими телеканалами.

Розв'язана Російським керівництвом «гібридна війна» призвела до трагічних наслідків. У цій неоголошеній війні гинуть сотні невинних жертв, з яких «тисячі отримують фізичні та духовні рани, а мільйони мирних мешканців перебувають у постійному стресі» [5, с. 285].

Так, згідно з повідомленням Генерального штабу Збройних Сил України, станом на 28.10.2017 р., з початку проведення АТО бойові втрати становили 10 710 військовослужбовців ЗСУ. Поранені та травмовані внаслідок бойових дій 8 377 [6]. У книзі пам'яті зафіксовано, станом на 29 жовтня 2018 р., більш ніж 4 000 загиблих воїнів в АТО [7].

У доповіді Верховного комісара ООН з прав людини щодо прав людини в Україні, пов'язаної з агресією Російської Федерації, станом на серпень 2017 року, кількість загиблих мирних жителів сягнула понад 2 800 [8].

Унаслідок агресивного вторгнення на територію України тисячі громадян Сходу і Криму в Україні стали біженцями. Так, станом на 15 серпня 2017 року за даними структурних підрозділів Соціального захисту населення обласних та Київської міської державних адміністрацій, взято на облік 1 589 014 переселенців або 1 278 714 сімей з Донбасу і Криму [9].

Серйозну небезпеку суспільству й окремій людині в Україні становить тероризм, якщо до 2014 року Україну зараховували до країн із найменшим ризиком у цій сфері, то з початку агресії Російської Федерації ситуація в Україні докорінно змінилася. Підтвердження цьому можуть слугувати численні повідомлення ЗМІ про вибухи та вбивства з використанням вогнепальної зброї, що трапилися в зоні АТО та інших областях України. Так, в Україні за 2015 р. зареєстровано 3 128 терористичних актів [10, с. 154].

Російські політики прикриваються міфологемами щодо необхідності надання допомоги і забезпечення безпеки російськомовного населення на сході України, формування образу українця-ворога «фашисти в Києві», «звірства каральних батальйонів», «застосування Україною заборонених озброєнь» та інші брехливі вигадки [11, с. 36]. Потрібно наголосити, що К. Маркс і Ф. Енгельс у своїй статті «Зовнішня політика російського царизму» дали об'єктивну характеристику зовнішньополітичної діяльності Російської імперії. Вони зазначали: «Будь-яке загарбання території, будь-яке насильство, будь-яке гноблення царизм здійснював не інакше, як під приводом просвітництва, лібералізму, визволення народів» [12, с. 24]. Вони підкреслювали, щойно Росія «надумала оголосити щодо свого покликання захищати пригноблену православному церкву і поневолене слов'янство як ґрунт для завоювання – під маскою звільнення – був вже тут підготовленим» [12, с. 17]. «Коли читаєш російські газети, можна подумати, що вся Росія захоплюється царською завойовницькою політикою; скрізь суцільний шовінізм» [12, с. 47]. Вони вказували, що вся зовнішньополітична діяльність Російської імперії це – «деспотизм побудований на несправедливості і свавіллі, шовіністичній похвальбі». «Тут ми маємо справу – писали класики – з неприкритим насильницьким завоюванням чужої території, з простим грабежем» [12, с. 31].

Як бачимо і в нових історичних умовах ХХІ століття Російська Федерація проводить свою зовнішню політику в тому самому напрямі та дусі як і колишня Російська імперія, майже відмінностей не існує. Варто нагадати, що цікаву думку щодо політичної діяльності Російської Федерації, висловив колишній радник президента США В. Клінтона М. Мандельбаум у книзі «Світанок миру у Європі». Він вказував на те, що вся політико-стратегічна діяльність Кремля після розпаду СРСР щодо України була спрямована на ліквідацію України як незалежної держави і приєднання її до Росії. Він застерігає країни Західної Європи, що Росія «після успішного поглинання України... вестиме політику експансії на Захід і становитиме серйозну загрозу для цілої Європи» [13, с. 35]. У цьому аспекті як зазначив директор Національного інституту стратегічних досліджень В. Горбулін закликає науковців – «більш поглиблено вивчати і досліджувати витоки й особливості збройної агресії Кремля проти України» [14, с. 36].

Унаслідок агресивного вторгнення на територію України Російська Федерація систематично порушує загальновизнані норми міжнародного права, права людини, зокрема право

на життя мирних громадян України на окупованих агресором територіях. Цинізм кремлівських керманічів, які проводять активну діяльність щодо підтримки «терористів на державному рівні, перетворює вбивство безневинних мирних громадян на звичне повсякденне явище» [15, с. 14].

В арсеналі агресії Російської Федерації на території України – здійснення терористичних актів (вбивств політичних і громадських діячів, журналістів, вибухів на воєнних складах, диверсій на українській залізниці тощо).

Окрім цих антиправових, антигуманних акцій, широко застосовуються «шантаж заручників, вчинення інших посягань на життя та здоров'я окремих людей, нагнітанням страху» [16, с. 6–7].

2. Роль і місце держави в конституційно-правовому захисті прав і безпеки суспільства і людини

У сучасних умовах розвитку і функціонування суспільства важливу роль у забезпеченні безпеки людини відіграє держава. У ст. 3 Основного Закону зазначається: «Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1].

Варто наголосити, що свого часу видатні німецькі мислителі І. Кант і Г. Гегель акцентували на проблемі захисту прав і свобод людини. Так, німецький філософ І. Кант вказував на те, що «кожна людина добивається того, щоб її оцінювали і сприймали як цінність» [17, с. 28].

Розкриваючи сутність діалектики взаємозв'язку держави і людини, великий німецький філософ Гегель вказував на те, що держава та її установи здійснюють захист прав і свобод «і, що обов'язок держави призиває її до захисту всіх її громадян» [18, с. 362]. Якщо порушуються законні права окремої людини, – наголошував мислитель, – заподіюється образу її праву» [18, с. 36]. Філософ заявляв, що право ґрунтується на свободі: «У світі не існує нічого вище права» [18, с. 394].

У чому полягає специфіка загроз безпеці людини? Загроза національній безпеці державі й окремому індивіду. Ця діалектика взаємозв'язку, як зазначалося, висвітлена Гегелем. Слід підкреслити, що у своїх «Лекціях по історії філософії» Гегель акцентує на тому, що кожна особистість володіє безкінечною цінністю [19, с. 89].

Замислюючись над проблемою прав і свобод людини, Гегель схиляється до думки,

що той народ і держава, які нехтують своєю безпекою і суверенітетом, не взмозі забезпечити свою свободу і безпеку. Попри це, за свою і особисту, і суспільну свободу, заявляє філософ, треба боротися. «Держава, – наголошує мислитель, – яка в мирний час не дбає про свою обороноздатність... неминуче стане свідком знищення своєї незалежності» [20, с. 98].

На жаль, наша держава і суспільство виявились неготовими до активного і рішучого опору агресору. Тільки високий патріотизм і усвідомлення серйозної загрози втрати своєї свободи і незалежності, сформулювало в суспільстві високі мотиваційні пориви до боротьби.

Українці виявили не тільки високу масову жертвовність, а й високий моральний дух і патріотизм, створивши на добровільній основі добровольчі батальйони («Азов», «Айдар», «Дніпро», «Донбас», «ДУК», «Правий сектор» тощо) за фактичної відсутності регулярних Збройних Сил України, які ще належало створити, розгортання волонтерського руху, що є переконливим свідченням готовності українців боронити Вітчизну. У «Міжнародному біллі прав людини» наголошується, право держави «вести війну задля захисту життя, свободи, незалежності та свободи віросповідання, а також для збереження прав людини та справедливості» [21, с. 216].

Україна змушена вести бойові дії спрямовані проти агресора, захищаючи не тільки свій суверенітет і незалежність, а й безпеку своїх громадян від варварських акцій агресора.

За часи незалежності України створена велика за кількістю нормативно-правова база щодо захисту національної безпеки і оборони України прав і свобод безпеки людини. У цьому аспекті слід акцентувати на прийнятті й ухваленні Верховною Радою України низки законодавчих актів, серед яких: Закон України «Про оборону України» (1991), «Про державний кордон України» (1991), «Про Збройні Сили України» (1992), «Про Службу безпеки України» (1998), «Про основи Національної безпеки України» (2003), «Про державну прикордонну службу України» (2003), «Про боротьбу з тероризмом» (2003). Суттєву роль серед цих та інших нормативно-правових актів відіграє Закон України «Про національну безпеку», ухвалений від 21 червня 2018 р., який визначає основи та принципи національної безпеки та оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству і кожному громадянину захист від загроз. Окрім цього закону указом Президента України від 26.05.2015 р. введена в дію стратегія національної безпеки України.

Незважаючи на доволі великий масив нормативно-правових актів, простежується «наявність неупорядкованого громісткого нормативного масиву, що містить норми, які є застарілими, дублюють і суперечать одна одній.

У цьому аспекті Т. Бассараб називає «правову неврегульованість окремих питань..., де відсутня правова регламентація диференціації завдань, що виконуються прикордонниками в загрозливий період під час (збройних) конфліктів» [22, с. 6].

За свідченням фахівців, сьогодні є «серйозні правові прогалини». Між окремими нормами існує багато дублювань, неузгодженостей та суперечностей, а значна кількість із них є застарілою або втратила актуальність [23, с. 18].

Деякі вчені пропонують «усунути» декларативність і невизначеність окремих положень законодавства та запровадити ефективний механізм захисту прав людини від свавілля державних чиновників [24, с. 16].

Так, перед юридичною наукою і практикою виникає актуальна проблема удосконалення сучасної законодавчої бази спрямованої на захист безпеки держави і людини.

Слід мати на увазі, що у період суспільно-політичних і правових катаклізмів, держава з метою забезпечення своєї територіальної цілісності, суверенітету може обмежувати тимчасово права своїх громадян, вводячи військовий стан та інші політико-правові програми. В цьому аспекті важливу роль відіграють Збройні Сили та інші військові формування, а також Національна поліція. В ст. 7 Розділу II Закону України «Про Національну поліцію» зазначається, що обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та у порядку, визначених Конституцією і законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції [25].

Важливим документом, який регулює службову діяльність поліції, є Кодекс поведінки посадових осіб із підтримки правопорядку, прийнятий 17 грудня 1979 року Генеральною Асамблеєю ООН. У ст. 2 Кодексу звертається увага не лише на підтримку та захист прав людини, а й передовсім на повагу та захист людської гідності [26, с. 40].

Із цією метою 26 листопада 2018 р. був прийнятий Закон України Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [27].

У сучасних умовах агресивної діяльності Росії значну вагу для забезпечення безпеки людини і суспільства відіграє проблема готовності кожного громадянина захищати

свою батьківщину. Так, в Законі України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу» у ст. 1 зазначено: «Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є конституційним обов'язком громадян України» [28].

На цю проблему свого часу звернув увагу німецький мислитель Гегель, він зазначав, що якщо держава опиняється в стані небезпеки «обов'язок призивати до її захисту всіх її громадян» [29, с. 362].

В умовах кризових і надзвичайних ситуацій в зоні АТО серед особового складу Збройних Сил України та інших збройних формувань проводиться робота щодо поваги до людини і громадянина, збереження життя цивільних осіб та об'єктів життєзабезпечення населення. У цьому аспекті потрібно наголосити, що представники Міжнародного Комітету Червоного Хреста дали високу оцінку ЗСУ щодо виконання норм міжнародного гуманітарного права під час виконання бойових дій, що підвищує «авторитет держави на міжнародному рівні» [29, с. 57].

Захист безпеки людини пов'язаний з її безпековою культурою. Формування безпекової культури громадян України продикуване насамперед входженням її в ЄС і НАТО й адаптації до європейських стандартів. В умовах кризових та надзвичайних ситуацій гостро постає питання на формування «організаційної культури, орієнтованої на результат відновлення територіальної цілісності України та гарантування її мирного майбутнього» [30, с. 35].

Сутність цієї культури, на наш погляд, полягає в нових світоглядно-методологічних установках і підходах, а також організаційно-державних, правових, ідеологічних, освітньо-культурних програм спрямованих на захист державного суверенітету прав, свобод і безпеки людини.

Вивчення досвіду локальних війн і збройних конфліктів показало, що одним зі шляхів успішної боротьби з агресором є всенародних рух опору. Сутність його полягає в тому, що у разі здійснення широкомасштабної збройної агресії проти України відсіч її дають не лише ЗСУ. В організованій боротьбі з ворогом на тимчасово окупованих територіях активну участь беруть патріотичні сили руху опору, до складу якого входять спеціальні збройні формування, а також патріотично налаштовані місцеві жителі окупованих територій. Окрім цих завдань, вони мають забезпечити безпеку населення.

Безпека людини і громадянина України забезпечується не тільки Конституцією

та іншими нормативно-правовими актами, а й активною підтримкою передових європейських країн, а також США в її боротьбі з агресором. У цьому аспекті важливими завданнями постають інтеграція нашої держави в європейський, політичний, економічний, правовий, безпековий простори набуття членства в Європейському Союзі та в Організації Північно-атлантичного договору. Досягнення стандартів НАТО.

Україна активно бере участь у міжнародних договорах, спрямованих на захист безпеки суспільства людини. Так, Україна підтримує зв'язок і активно працює з Міжнародним Комітетом Червоного Хреста, який виконує важливу місію щодо захисту життя і гідності людей, котрі постраждали через збройні конфлікти на Сході країни, і підтримує діяльність Товариства Червоного Хреста України.

Важливу роль у забезпеченні прав і безпеки людини покладено на державу та її правоохоронні органи. В умовах російсько-української війни важливу роль виконують Збройні Сили та інші військові формування. Боротьба з агресією Російської Федерації вимагає від кожного громадянина України бути готовим стати на захист своєї Батьківщини.

Висновки

У вирішенні проблеми забезпечення прав і безпеки людини важливу роль виконує держава, яка згідно з Конституцією України бере на себе обов'язок захищати права і свободи людини. Аналізуючи безпеку як важливий чинник захисту прав і свобод людини, Україна прагне стати членом ЄС та НАТО, а це вимагає, по-перше, приведення її вітчизняного законодавства до європейських стандартів; по-друге, в сучасних умовах важливе значення має підготовка Збройних Сил України та інших військових формувань до рівня стандартів НАТО, досягнення професійної етики і професійної культури кожного військовослужбовця, що виявляються важливими чинниками ефективності їх професійної діяльності; по-третє, безпека людини пов'язана з формуванням високої відповідальності кожного громадянина України за безпековий стан держави, готовності зі зброєю в руках захищати Вітчизну; по-четверте, необхідно на всіх рівнях проводити військово-патріотичне виховання, особливо, молодого покоління, прищеплювати йому любов до героїчного минулого нашого народу; по-п'яте, необхідна широкомасштабна організація всебічної підтримки всього суспільства, морально-психологічної, духовної, правової підтримки воїнів АТО та їх сімей; по-шосте, за своєю сутністю політика і практика РФ проти Укра-

їни є не тільки антиправовою, а й злочинною і антигуманною, оскільки призвела до загибелі десятки тисяч мирних жителів, до травмування психіки, зростання кількості біженців, а загалом зруйнувала наявну економічну, соціальну, культурну інфраструктуру, а головне створила атмосферу ненависті та відчуження між російським і українським народами, які мають

жити в нормальному цивілізованому сусідстві; по-сьоме, російські ЗМІ ведуть активну пропаганду, спрямовану на дискредитацію політики державного керівництва, всілякого приниження нашої держави на міжнародному рівні, спотворення історії, та історичного минулого українського народу.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 225к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Стратегія національної безпеки України (введ. Указом Президента України від 26.05.2015 р. №287/2015). Воєнна доктрина України (введ. Указом Президента України від 24.09.2015 р. №555/2015). Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України (введ. Указом Президента України від 14.03.2016 р. № 92/2016). Стратегічний оборонний бюлетень Президента України (введ. Указом Президента України від 14.03.2016 р. №92/2016). URL: <http://www.president.gov.ua/documents/922016-19832>
3. Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією: Закон України від 14.01.98. № 13/98-ВР URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/643_006
4. Баймуратов М. О. Міжнародне публічне право. Х., 2008. 704 с.
5. Трохимчук С. Від Майдана до Майдану. Львів, 2015. 388 с.
6. Генеральний штаб ЗСУ. Повідомлення щодо втрат особового складу Збройних Сил України під час проведення Антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей. *General Staff of the Armed Forces of Ukraine*. URL: <http://www.facebook.com/GeneralStaff.ua/posts/877172579118667>
7. Книга пам'яті полеглих за Україну. URL: memorybook.org.ua
8. Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні. URL: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/UAReport19th_UKR.pdf
9. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/13774.html>
10. Барабаш Є. Ю. Сучасні ризики скоєння терористичних актів: аналіз та правова характеристика. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 3 (90). С. 150–158.
11. Головченко В. Історико-інформаційна складова гібридної агресії Росії проти української держави. *Київські історичні студії*. 2017. № 1 (4) С. 35–45.
12. Энгельс Ф. Внешняя политика русского царизма. *Сочинения*. М., 1962. Т. 22. С. 13–52.
13. Якубова Л. «Русский мир» в Україні: на краю прірви. К., 2018. 384 с.
14. Горбулін В. Л. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 4 (33). С. 36–38.
15. Кінаш Н. Б. Сучасні наукові напрями дослідження принципів громадянства в умовах російської агресії. *Юридична Україна*. 2017. № 11–12. С. 14–21.
16. Максименко Н. М. Сучасний тероризм: виклики і загрози для України. Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія «Юридичні науки», 2018. Т. 29 (68). № 2. С. 6–8.
17. Кант И. Об изначальном злом в человеческой природе. 1792. Сочинения: в 6 т. / под общ. ред. В. Ф. Асмуса, А. В. Гульги, Т. И. Ойзермана. М., 1965. Т. 4. Ч. 2. С. 28–79.
18. Гегель Г. В. Ф. Философия права / ред. и сост. Д. А. Керимов, В. С. Нерсисянц. М., 1990. 534 с.
19. Гегель. Политические произведения. М., 1978. 438 с.
20. Гегель. Философская пропедевтика. *Работы разных лет*: в 2 т. / сост., общ. ред. и вступ. статья А. В. Гульги. М., 1973. Т. 2. 630 с.
21. Міжнародний білль прав людини (Герш Лаутерпахт, Лондон–Нью-Йорк, 1945 р.). *Право України*. 2018. № 9. С. 216–220.
22. Бассараб О. Т. Перспективи розвитку законодавства, що регулює оперативно-службову діяльність державної прикордонної служби України. *Право і суспільство*. 2018. № 3. С. 3–6.
23. Тютюнник В. П., Горovenko В. К. Законодавство у сфері оборони України і стан, проблеми та шляхи реформування. *Наука і оборона*. 2018. № 1. С. 18–22.
24. Шумило М., Андрушко О. Держава як суб'єкт юридичної відповідальності перед людиною у кримінальному процесі. *Право України*. 2018. № 8. С. 15–33.
25. Про національну поліцію: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 4341. Ст. 379.
26. Політичний вимір Міністерства внутрішніх справ України (відповідь на виклики ХХІ століття) / за ред. Ю. І. Римаренка, Я. Ю. Кондратьєва. К., 2003. 292 с.
27. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 2630–VIII. Ст. 381. № 48.
28. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 48/2018. Ст. 324. № 38.

29. Семінар з міжнародного гуманітарного права, організований Міжнародним Комітетом Червоного Хреста. *Наука і оборона*. 2018. № 1. С. 56–57.
30. Пунда Ю. В. Освіта – головна інвестиція в розвиток людського капіталу сектору безпеки і оборони. *Наука і оборона*. 2018. № 1. С. 34–35.

References

1. Konstytutsiya Ukrayiny: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 No. 225к/36 [The Constitution of Ukraine]. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny (Information from the Verkhovna Rada of Ukraine) 30, 141 [in Ukr.].
2. Stratehiya natsional'noyi bezpeky Ukrayiny [Strategy of National Security of Ukraine] (introduction by Decree of the President of Ukraine dated May 26, 2015 No. 287 / 2015). Voyenna doktryna Ukrayiny [Military Doctrine of Ukraine] (introduction by Decree of the President of Ukraine dated September 24, 2015, No. 555/2015). Kontseptsiya rozvytku sektoru bezpeky i oborony Ukrayiny [Concept of development of the security and defense sector of Ukraine] (introduction by Decree of the President of Ukraine dated March 14, 2016, No. 92/2016). Stratehichnyy oboronnyy byuletyn' Prezydenta Ukrayiny [Strategic Defense Bulletin of the President of Ukraine] (introduction by Decree of the President of Ukraine dated March 14, 2016, No. 92/2016). Retrieved from <http://www.president.gov.ua/documents/922016-19832> [in Ukr.].
3. Dohovor pro druzhbu, spivrobitnytstvo ta partnerstvo mizh Ukrayinoyu ta Rosiys'koyu Federatsiyyeu: Zakon Ukrainy 98-VRvid 14.01.98, No. 13 [Law of Ukraine No. 13/98-VR «Friendship, cooperation and partnership treaty between Ukraine and the Russian Federation» from 14.01.98] [in Ukr.].
4. Baymuratov, M. O. (2008) Mizhnarodne publichne pravo [International Public Law]. Kharkiv [in Ukr.].
5. Trokhymchuk, S. (2015) Vid Maydana do Maydanu [From Maidan to Maidan]. L'viv [in Ukr.].
6. General Staff of the Armed Forces of Ukraine. Retrieved from <http://www.facebook.com/GeneralStaff.ua/posts/877172579118667> [in Ukr.].
7. Knyha pam'yati polehlykh za Ukrayinu [Book of memory of the fallen for Ukraine]. Retrieved from <http://www.emorybook.org.ua> [in Ukr.].
8. Dopovid' shchodo situatsiyi z pravamy lyudyny v Ukrayini [Report on the situation of human rights in Ukraine]. Retrieved from https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/UAReport19th_UKR.pdf. [in Ukr.].
9. Ministerstvo sotsial'noyi polityky Ukrayiny [Ministry of Social Policy of Ukraine]. Retrieved from <https://www.msp.gov.ua/news/13774.html> [in Ukr.].
10. Barash, Ye. Yu. (2017) Suchasni ryzyky skoyennya terorystychnykh aktiv: analiz ta pravova kharakterystyka [Analysis and legal description of the current risks of committing terrorist acts]. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi pravovikh nauk (Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine)*, 3 (90), 150–158 [in Ukr.].
11. Holovchenko, V. (2017) Istoryko-informatsiyna skladova hibrydnoyi ahresiyi Rosiyi proty ukrayins'koyi derzhavy [Historical and informational component of hybrid aggression of Russia against the Ukrainian]. *Kyivs'ki istorychni studiyi (Kyiv Historical Studies)*, 1 (4), 35–45 [in Ukr.].
12. Engel's, F. (1962) Vneshnyaya politika russkogo tsarizma [The Foreign Policy of Russian Tsarism]. Moscwa: Compositions [in Rus.].
13. Yakubova, L. (2018) «Russkyi myr» v Ukrayini: na krayu prirvy [«Russian World» in Ukraine: at the edge of the abyss], Kiev [in Ukr.].
14. Horbulin, V. L. «Hibrydna viyna» yak klyuchovyy instrument rosiys'koyi heostrategiyi revanshu [«Hybrid War» as a key tool for Russian geostrategy of revenge]. *Stratehichni priorytety (Strategic priorities)*, 4 (33), 36–38 [in Ukr.].
15. Kinash, N. B. (2017) Suchasni naukovi napryamy doslidzhennya pryntsyypiv hromadyanstva v umovakh rosiys'koyi ahresiyi [Modern scientific directions of studying the principles of citizenship in the conditions of Russian aggression]. *Pravo Ukrainy (Legal Ukraine)*, 11–12, 14–21 [in Ukr.].
16. Maksymenko, N. M. (2018) Suchasnyy teroryzm: vyklyky i zahrozy dlya Ukrayiny [Modern terrorism: Challenges and Threats for Ukraine]. *Naukovi zapysky Tavriys'koho Natsional'noho Universytetu V. I. Vernads'koho (Scientists note of Tavriyskiy National University V. I. Vernadsky)*, 2, 6–8 [in Ukr.].
17. Kant, I. (1965) Ob iznachal'no zlom v chelovecheskoy prirode [On the originally evil in human nature]. Moscwa. Composition in 6 tons, 28–79 [in Rus.].
18. Gegel', G. V. F. (1990) Filosofiya prava [Philosophy of Law]. Moscwa [in Rus.].
19. Gegel' (1978) Politicheskiye proizvedeniya [Political writings]. Moscwa [in Rus.].
20. Gegel' (1973) Filosof'ka propedeutika [Philosophical Propaedeutics]. Moscwa [in Rus.].
21. Mizhnarodnyy bill' prav lyudyny [Bill of International Human Rights]. *Pravo Ukrainy (The law of Ukraine)*, 2018, 9, 216–220 [in Ukr.].
22. Bassarab, O. T. (2018) Perspektyvy rozvytku zakonodavstva, shcho rehulyuye operativno-sluzhbovu diyal'nist' derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrayiny [Perspectives of development of the legislation regulating operational and official activity of the State Border Guard]. *Pravo i suspil'stvo (Law and Society)*, 3, 3–6 [in Ukr.].

23. Tyutyunnyk, V. P., & Horovenko, V. K. (2018) Zakonodavstvo u sferi oborony Ukrainy: stan, problemy ta shlyakhy reformuvannya [Status, problems and ways of reforming Ukrainian legislation in the field of defense]. *Nauka i oborona (Science and defense)*, 1, 18–22 [in Ukr.].
24. Shumylo, M., & Andrushko, O. (2018) Derzhava yak sub'yekt yurydychnoyi vidpovidal'nosti pered lyudynoyu u kryminal'nomu protsesi [State as a subject of legal responsibility to a person in criminal proceedings]. *Pravo Ukrainy (The law of Ukraine)*, 8, 15–33 [in Ukr.].
25. Pro natsional'nu politsiyu: Zakon Ukrainy [Law of Ukraine «On National Police»]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy (Information from the Verkhovna Rada of Ukraine)*, 2018, 4341, 379 [in Ukr.].
26. Rymarenko, Yu. I., & Kondratiev, Yu. Yu. (2003) Politychnyy vymir Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy [Political dimension of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine], Kiev [in Ukr.].
27. Pro zatverdzhennya Ukazu Prezydenta Ukrainy «Pro vvedennya voyennoho stanu v Ukraini»: Zakon Ukrainy [The Law of Ukraine «On the introduction of martial law in Ukraine» is solidifying the decree of the President of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy (Information from the Verkhovna Rada of Ukraine)*, 2018, No. 2630-VIII, Art. 381, No. 48 [in Ukr.].
28. Pro viys'kovyy obov'yazok i viys'kovu sluzhbu: Zakon Ukrainy [The Law of Ukraine «On Military Duty and Military Service»]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy (Information from the Verkhovna Rada of Ukraine)*, 2018, No. 48/2018, Art. 324, No. 38 [in Ukr.].
29. Seminar z mizhnarodnoho humanitarnoho prava, orhanizovany Mizhnarodnym Komitetom Chervonoho Khresta [Seminar on international humanitarian law organized by the International Committee of the Red Cross]. *Nauka i oborona (Science and defense)*, 2018, 1, 56–57 [in Ukr.].
30. Punda, Yu. V. (2018). Osvita – holovna investytsiya v rozvytok lyuds'koho kapitalu sektoru bezpekyi oborony [The main investment in the development of human capital in the security and defense sector is education]. *Nauka i oborona (Science and defense)*, 1, 34–35 [in Ukr.].

Стаття: надійшла до редакції 09.01.2019
прийнята до друку 07.02.2019

The article: is received 09.01.2019
is accepted 07.02.2019